

GARDŁO (1244) sb n

gardło (1152), **garło** (92); garło *Murm* (2), *KromRozm I*, *KromRozm II*, *GórnTroas* (11); gardło : garło *BierEz* (26 : 7), *FalZioł* (65 : 3), *RejJóz* (7 : 20), *Leop* (6 : 3), *Mącz* (60 : 3), *GórnDworz* (2 : 13), *CzechRozm* (9 : 2), *ModrzBaz* (72 : 1), *Oczko* (6 : 1), *Calag* (1 : 1), *SkarŻyw* (35 : 1), *MWilKHist* (1 : 1), *NiemObr* (1 : 1), *GórnRozm* (23 : 1), *Calep* (2 : 14), *CiekPotr* (2 : 2), *KlonFlis* (1 : 2), *KlonWor* (6 : 1).

gardł- (970), gárdł- (18); -ã- *RejRozpr*; -a- : -ã- *BierEz* (29 : 1), *GliczKsiąż* (3 : 1), *BielKron* (127 : 3), *Mącz* (57 : 5), *BudBib* (7 : 1), *CzechRozm* (10 : 1), *PapRpan* (10 : 1), *ReszPr* (2 : 1), *WerGość* (18 : 1), *PowodPr* (8 : 1), *KlonFlis* (2 : 1). ◇ gárdł (35), gardł (1); -ã- : -a- *BielKron* (9 : 1). ◇ o jasne.

sg N gardło (40). ◇ G gardła (182). ◇ D gardłu (5). ◇ A gardło (502). ◇ I gardłem (159); -em (17), -ém (1) *GórnTroas*, -ëm (1) *Calag*, -(e)m (140). ◇ L gardle (182). ◇ V gardło (1). ◇ pl N gardła (6). ◇ G gárdł (39). ◇ A gardła (94). ◇ I gardły (22), gardł(a)mi (1) *LibMal*. ◇ L gardlech (9), gardłach (2); -ech *RejJóz*, *SeklKat*, *Leop*, *BudBib*, *Oczko*, *KmitaSpit* (2); -ech : -äch *BielKron* (1 : 1), *PowodPr* (1 : 1); ~ -ech (1), -(e)ch (8); -ach (1) *BielKron*, -äch (1) *PowodPr*.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. Część ciała ludzkiego lub zwierzęcego pomiędzy tułowiem a głową; jej część zewnętrzna albo wewnętrzna; szyja, podgardle, tylna część jamy ustnej wraz z małym językiem i migdałami; guttur *Murm*, *Myrner*¹, *Mącz*, *Calag*, *Calep*; gula *Calag*, *Calep*, *Cn*; fauces *Mącz*, *Cn*; collum *Mącz*; curculio, gurgulio, frumen *Cn* (346) : [lew] A każdego zwłazcza pytał: Z mego gárłá coć fie widzi/ Iefli pachnie álbo śmierdzi *BierEz* R3; *Murm* 54; *Mymer*¹ 22; Boleśc gardła oddala. *FalZioł* ‡5d; Pod gardłem zołzy rospádzá. *FalZioł* ‡5d; Też fok żorawin kwańnych y lićcia iego/ ieft dobry na rany albo na rospadliny ktore bywaią w wfeiech albo tham daley w gardle *FalZioł* I 85c; Też gdy śniego plałtr wczyniřz á będziesz gardło okładał mało nietak wczyni. *FalZioł* I 144a; IAřkołek rodzay ieft nie ieden/ niekthore fą czo fie w domiech legą/ ty fą czarne á pod garłem throchę czýrwone. *FalZioł* IV 24c; A gdy fie tak trafi żeby fie dziecię głową obrociło/ Tedy hak zawadzić w iedno oko/ albo na podniebienie/ albo za garło/ albo tham gdzie fie nalepiey będzie zdało/ á także ciągnąć z nienagła. *FalZioł* V 33v; Bańki pod garłem, to ieft pod brodą stawiane, fą dobre na przeciw zębowemu boleniu *FalZioł* V 60v; a thę wodę do wřt biorącz: na wznak leżeć/ á czo na głebiey w gardło wpufzcząć/ á dzierżeć długo charkaiącz wzgorę *FalZioł* V 91, ‡5d, e [3 r.], I 47c, 70d, 85c (48); Czemu řzyia ma w łobie pułtołć, iaka iefth w gardle na przodku od iźzika [!] począwřzy. *GlabGad* Dv; GArdło białe choć miąřfze albo cienkie vkazuie człowieka chełpliwego nadęte⁹⁰, proźne⁹⁰, pľotnika j kłamcę *GlabGad* O8, Cv, M7, O8, O8v [2 r.]; Siye řczyetho yedno řzye yey trocha dzyerzalo na gardlye *LibLeg* 11/156v; *LudWieř* B4v; *RejJóz* H7v; *RejZwierz* 84v; Wzyęli Potym Ieremiařz á włozyli do iezyerzylká błotnego Helchialřzowego/ áby fie tám řam zaduřil/ á řiedzwał w nim do gárdłá/ gorzey/ niźliby śmierć podiał. *BielKron* 95; trafił Iáiá rohátyną w gárdło ář řpadł řkoniá *BielKron* 242v, 257; *Aruncus*, Podgárdłek/ á koźia brodą/ to yeřt/ kořmy ktore pod gárdłem wiřzą. *Mącz* 17b; *Strumosus*, Ktori táką purcháwkę ná řzyi pod gárdłem ma/ wolowaty/a/e. *Mącz* 422c, 150c [2 r.], 422c; Popioł z żářtkołek palonych z miodem zmieřzawřzy/ gdy nim gárdło okłada/ wřzelki wrzod gárdłowy zbiera y leczy. *SienLek* 81 v; Dobrze téř w téy chorobie wwięzác koniowi pod gárdłem/ pokrzywnęgo

korzenia/ coby mu y ná pierśiach mogło leżeć. *SienLek* 183v, 11v, 35v, 80v [4 r.], 81 [4 r.], 81v [2 r.] (18); *GórnDworz* P4, P4v; Drudzy lepak błáżejki ony łobie około gárdlá wiefzáli/ á ochrapieliny y ine gárdłowe niemocy łobie tym leczyli. *RejPos* 305; *Oczko* 10, 23; *Calag* 305a; *SkarŻyw* 546 [2 r.], 595; Ynieuchybił celu: bo łtrzała żwiérzęciu Práwie w gárdle vtknęła *KochFr* 67; *ActReg* 47, 160; *Calep* 70a, 466a, 467a, 602b, 608a; Fábrycyus rozłzerzone ręce od wízu do oczu/ Potym do nośa y oczu/ y do gárdlá zálie/ y potym aż do żywotá vkazał/ y Połtom odpowiedział *Phil* I3; *KmitaSpit* Bv, C2, C5v; Przypniśz krezy pod gárdło zárázem do tego/ Miernie cudną robotą/ choć z rąbku Flamłkiego. *ZbylPrzyg* B4.

W charakterystycznych połączeniach: *gardło białe, cienkie* (2), *kokosze, mięszce* (2), *opuchłe* (2), *subtłne, wielkie;gardła bolenie (boleść)* (7), *wymywanie; w gardle bolączka (boleść, bolenie)* (5), *chropawość; gardło (o)czyścić* (3), *okładać (obłóżyć)* (5), *wymywać, (z)leczyć* (2); *w gardło trafić* (2), *wpuszczać; w gardle charchać* (2), *utknąć; na gardło chorzeć, przyłożyć* (2); *gardło boli, opuchnie*.

Zwroty: »w gardle dawić, dawienie, duszenie« = *glandula Mącz; synache Calep [szyk zmienny]* (1 : 1 : 1): Glandula, morbus faucium, Dawienie w gárdle. *Mącz* 146b; przedłye [...] bańkę pod brodą poftaw/ [...] áby to bańki wyciągnęły/ co cie w gárdle dawi *SienLek* 81; *Calep* 1041a.

»za gardło się dawić« (2): Dawłzy kordy pochowác/ zá gárdlá łie dawią. *BielSat* C2v [*idem*] *BielRozm* 19.

»za gardło jąć« = *przemocą pojmać* (1): Alye abyłcie go zagardlo yanly a łkaraly. *LibLeg* 7/41v.

»gardło odcinać (a. przecinać)« = *decollare Calep* (2): Co zá miecz gárdło twoie przecinał? *SkarŻyw* 595; *Calep* 291b.

»płokać gardło« (4): Potym thą wodką płocz wíta y gardło. *FalZioł* II 17a, I 155d, II 16e, V 91.

»za gardło popaść« (1): Lizymachowi Pan Bog połzczęścił/ iż gdy iuz lew bieżał do niego rozdrapác go/ że zerwawłzy płałzcz s łiebie á zwinawłzy wrzucił mu w páłzcz[e]kę y ná głowę/ á Potym zá gárdło go popadłzy ták łie długo z nim łamał aż gi vdawił. *RejZwierc* 80v.

»powieść (a. przywieść) za gardło« = *przemocą przyprowadzić; collum obstringere Mącz* (2): A w ten čás mu mowił Ieremiałz/ nie Fázur ciebie Pan Bog názwał ále Pauor/ to ieft boiaźn/ bo cie powiodą do Bábilonu zá gárdło/ á ty łie będyełz bał. *BielKron* 95; *Mącz* 59d

»gardło, w gardło przebić« (1 : 1): Gdy tę modlitwę kończylá/ ieden z rofkazania Áłpáliuśa mieczem gárdło iey przebił. *SkarŻyw* 70; *StryjKron* 572.

»przestrzelić gardło« (1): á gdy łie s tego chwalił á pyłznił/ przełtrzelil mu gárdło Paris *BielKron* 58.

»do gardła się rzucić« (1): Gdy vpátrzy pogodę/ z oney wielkiej chuci/ Drobiątku niewinnemu do gárdlá łię rzuci *KlonWor* 5.

»trzymać pod gardło« (1): á zła żorawicá/ Trzyma pod gárdło nosem ołtrym Krolewicá. *KmitaSpit* C5v.

»za gardło, pod gardło uchwycić« [*szyk zmienny*] (3 : 1): Thedi za gardlo yą vchwicywłchi na zyamyą yą yełth porzucyel, potem kyem kthori przilłfobyemyall oną yełth bil wglową *LibMal* 1544/93v; chcąc go całowác/ vchwycil go pod gárdło y przebił go mieczem. *BielKron* 73; *StryjKron* 135; *NiemObr* 40.

»za gardło ująć« (1): gdy zálnął [...] zá gárdło go Szátan viął/ y dawil ták bárzo/ iłz iufz był blisko śmierci. *SkarŻyw* 544.

»gardło urznąć (a. (po)rzezać, a. przerzynać); urznienie gardła« = *iugulare Calep* (6; 1) : Abowiem y mowá twoiá fáłływa lnádnie okáże myłł złoćiwią twoię/ ktora iełt podobna ku ołtrey brzytwie/ ktora miáłto ogolenia włoz ku vrznieniu gárdłá fie láma obráca. *RejPs* 78; Prołtoc to iełt/ iakobys im fwą ręką gardła porzezał i okrutnym kátem nad nimi zołtál *MurzHist* Nv; *BielKron* 429; *HistRzym* 58; To rzekszy gardła owcom rzezał *KochMon* 29; *Calep* 569b.

»w gardło zakłóc« (2): Zeznala yłch dzyeweczka fwoyá wlałlną ymyenyem Heleną nozem wgardło zakłowfchi zabiła *LibMal* 1544/83v, 1544/83v.

»zawadzić pod gardło« (1): A gdy fie łkrył/ wyciągnęli go z iámy y závádzili pod gárdło/ wlekli do rzeki Tybru plułkáiác nań błotem/ y wrzucili w rzekę. *BielKron* 146.

»gardło zranic« (1): kthóre oto wody/ gárdłá zraniwłzy wpępele piérwéy/ potym w té wole zwielkim zefzpeceniém nárałtáią *Oczko* 23v.

Wyrażenia: »czopek w gardle« = *angina, synanche Murm, BartBydg* (3): Synanche, [...] Das zepfflin ym hals. Czopek wgárlye Angina idem. *Murm* 67; *BartBydg* 10, 144.

»w gardle jagoda« (1): Te⁸⁰ fkorupa fpalona zmodem goij w gardle iagodę ktorą zową czopek/ y thez ine wrzody kthore fie czynią w gardle. *FalZioł* IV 38b.

»puchlina na gardle, spuchnienie w garle, garła« = *mentagra, struma, synanche Calep* [szyk 2 : 1] (1 : 1 : 1): Struma – Gardziel, puchlina na garlie, item Sadzel. *Calep* 1011b, 653b, 1041a.

»schnienie (a. suchość) gardła« [szyk 6 : 1] (7): *FalZioł* ‡5d, I 78c; Prágnienie/ álbo fchnienie gárdłá. *SienLek* 82v *margin*, 80v, 82v, S2, T.

»szata pod gardło [= bez *dekoltu*]« (6): Szata Podgardlo. Axamitu czarne⁸⁰. po Hispanfku vcziniona z bufikiem. *WyprKr* 66, 67, 68v, 70v, 71, 73.

»wrzod w gardle, na gardle« = *antias, tonsilla Mącz* (6 : 1): Takiełz kto ma wrzody w gardle/ thedy przyłóżyć/ á podełchną richłó. *FalZioł* IV 36b–c, V 81; *GlabGad* C8; Antias, in plurali antiades, morbus faucium, Latine, tonsillae, Wrzody w Gardle gdy yęzyczek fpádnie á człowiek nie może dobrze połykác. *Mącz* 11b; *SienLek* 35v; y iedney niewieście frogi wrzod ná gárdle/ dotykániem ręki fwey zleczyłá. *SkarŻyw* 581, 373.

W przen (9) : *RejPs* 100; Przywiąż ie [przekazania] w fercu twoim ná káždy czás/ á obwiń około gárdłá twego. *Leop Prov* 6/21.

Zwroty: »za gardło chwytać« (1): Więc śmierć nieuzyta/ Tá zá gárdło chwyta *KochPieś* 6.

»dzierżec za gardło« (1): A ták gdyż [...] kłiążę tego żywotá wiecznego thák zwyciężywłzy śmierć kroluie żywe/ iákáłz fie nam wietfza pociechá á rádość miáłá sítác/ [...] gdyżzechmy z nim byli [...] w tych zwycięłtwach iego/ á dzyerzymy zá gárdłá połpołu z nim ty fpzeciwniki fwoie. *RejPos* 209v.

»na gardle usieść (a. usiadać)« = *zgnębić* [szyk *zmienny*] (5): Qui tibi persaepe ad coedem [lege: caedem] constituti fuerunt, Ná którycheš gárdle łobie obiecował všieść. *Mącz* 413b, 363b; dayćie mi ná gárdle Všieść ALEXándrowym *KochOdpr* C3v; *OrzJan* 14; *KmitaSpit* C2.

a. *Przetyk, przewod pokarmowy; czasem przenośnie: brzuch, łakomstwo itp.; fauces Mącz; curculio, glut(t)o, glut(t)us, gula, gurgulio, guttur, rumen, stomachus Cn* (114) : Wielkie m[y]to obiecował:

Ktoby fie chciał tego podiąć/ Wilkowi kość z gardłá wyiąć. *BierEz* K4v, K4v [2 r.]; *GlabGad* F6, H4v, K8v; Siedm theż człónkow człowieku ku żywności potrzebnych/ ięzyk przez kthori pokarm bierzemy/ gardło przez kthore wpułczamy/ brzuch w ktori kładziemy. *KłosAlg* A3v; *RejWiz* 13, 66v; Pod ćieniem onego/ ktoregom požądálá/ fiedziálám: á owoc iego słodki gárdłu mernu. *Leop Cant* 2/3; *RejZwierz* 105v; Mocz pieniły w niewiáftach/ nádęcie żołádká známieniuie/ álbo goráćość od Pępká áż do gárdłá/ á pragnienie. *SienLek* 27v, 82; *BudBib Ier* 2/25; *KochDz* 107; gdyżći dla tego Pan Bog brzuch y gárdło fkrocił/ y fkromną miárkę pićia y iedzenia poštáwił/ áby ćię náuczył więcey fię o dużę/ niżli o brzuch y ćiałó ftárác. *WerGość* 241, 227, 242; *PudłFr* 9; *LatHar* 266; A iam z prędká szybálom nie rozmyłnie wierzył: Ze ten z gárdłem ná wino nie ná służbę mierzył. *CzahTr* C2; *KlonWor* 70.

Przysłowie: Toć brzuchowi zdrowo/ co wftom álbo gárdłu ímáćzne *SienLek* 16v.

Zwroty: peryfr. »być z gardłem za węglem« = *wymiotować* (1): A będzie drugi trzy kroć z onym gárdłem zá węglem/ á ielźće łobie dobrze gęby nie vthrze/ á iuż woła náley drugá. *RejZwierz* 61.

»gardło nasycić« (1): Okrutnego lwá łćżęnię zá tobá bieży/ Ktore ćię páznoktámi przeymie oftreml/ I krwią twoią łwe gárdło głodne náłyci *KochOdpr* D2.

»gardło, w gardło (na)tkáć« = *(na)jeść (się)* [szyk zmienny] (2 : 1): Teraz dobry byt poznay/ Tym kołáćzem gárdło nátkay. *BierEz* C3, S4; Bo y Sálomon piłze/ iż to dawno łłynie/ Ze ich więcey z obzárftwá/ niż od mieczá zginie. Bo iáko to nie ma być/ gdy przedfię tka w gárdło/ Ano ledwe wczoráyłze/ brzuchá nie rołpárło. *RejZwierz* 136.

»gardło ostrzyć« = *zaostrzać apetyt* (1): ći fye ná to godzá/ [...] Co łobie gárdłá oftrzá na niewinné piwo Rydzem *KochPieś* 21.

»gardło paść« (1): Ták Więć ímok/ vpátrzywłzy gniazdo krijomé/ Słowiczki liché zbiéra/ á łwé łákomé Gárdło pášie *KochTr* 3.

»gardło płokać« = *popijać* (1): zápomniáeł torby W piwnicy, kiedył łobie miodkiem gárdło płokał. *CiekPotr* 76.

»popchnąć palcem w gardło« [*w celu spowodowania wymiotów*] (1): A tam po pchni palcem w gardło/ iż za tym przydzie wraczenie. *FalZioł* V 39v.

»przez gardło przel(ew)áć« = *trwonić, przejadać, przepijać; defrigere Mącz* (4): *Mącz* 80b; Abowiem co mili rodzicy zbieráli grołz do grołzá/ [...] to potomek niebáćzny zá rok włzytko przez gárdło przeleie *WerGość* 222, 225, 235.

»przez gardło przepuszczać« = *polykać, też trwonić; deglutire, glutire Mącz; degulare Calep* (2): *Mącz* 147a; *Degulo* – Przez garło przepułczám, marnie trawię. *Calep* 298a.

»w garle stać« (1): *Cibo confertus, Obzárły/ Nátkány. Ták pełny áłz mu w garle łtoyi. Mącz* 118b.

»w gardle uwiąźnąć, uwiąźnienie, zawiáźły« [szyk zmienny] (2 : 1 : 1): Wilk niekiedy barzo łtękał Iż kość w gárdle záwiáźłá miał *BierEz* K4v; Iełliby fye theż przydáło iżby co w gárdle komu wwiąźło/ ma nagle nogi wráźić w źimną wodę *SienLek* 82, 80v, T2.

»w gardło (we)tkáć (*a. wetknać*)« (3): Gdy łwe kón nádyma á łtęka/ [...] wftrugawłzy z mydlá czopek/ w gárdło mu ij wetkni/ iżby go połknął *SienLek* 168v, 172v; Albo ku onym żydowłkim gáfiorom/ co ie záłlepiwłzy gálki im z ięćzmieniá w gárdło tkáią áby rychley pothyły. *RejZwierz* 61v.

»(w)lać, wlany, lanie w gardło« [szyk zmienny] (21 : 1 : 1): *FalZioł* V 85; *RejRozpr* G4v; *GroicPorz* iiv; *Leią* fyropy w gárdło by rychley przechował/ Ale wierz mi iż im dziś nie będyełz polował. *RejWiz* 15; *Iákie* tám dziwne ítráchy/ *iákie* dziwne męki/ A *iáko* w gárdło *ímołę* *leią* y przedzdyęki. *RejWiz* 21v, 84; *léyże* koniowi w gárdło/ *á* nieípufzczay mu głowy ná doł/ *áże* wízyftko półknie *SienLek* 168v, 157v, 165, 166v, 167v, 169v (14); *RejZwierc* 59v, 61v; *WerGość* 235.

»(w)lać w gardło, nalać gardło« = *upijać się lub upijać kogoś; ingerere Mącz* [szyk zmienny] (13 : 1): *RejWiz* 73; *Zdać* íe ábyś wdzyęcńnym był/ *kiedyć* w gárdło *leią*/ *Wierz* mi *iżci* íe s *ciebie*/ *iáko* z błazná *ímieią*. *RejZwierc* 122v [*idem* *WerGość* 243], 132v; *Mącz* 145b; *RejZwierc* 59, 61 [2 r.], 157v, 251v; *bo* *kiedy* *leiełz* w gárdło/ *iákobyś* też *łał* do *wychodu*. *WerGość* 227, 213, 230, 241, 243.

»włożyć, wrazić palec (a. dwa palca) w gardło« [*w celu spowodowania wymiotów* (3 : 1): z *foli* a z *ocztu* *á* z *oliwy*/ *wody* *przyczyniwłzy* *proftey*/ *á* *day* *potim* *zagrzałwzi* *wypić*, *poczwierci* *godziny* *włóż* *palecz* w *gardło*, *abowiem* *wraczanie* *wnetki* *przydzie* *ktore* *żołádek* *czyłci*. *FalZioł* III 38d, I [116²]d, V 73; *włóże* *łobie* w *gárdło* *dwá* *pálcá* *co* *nadáley*/ *á* *tákim* *wrácánim* *ciężkich* *niemocy* *pozbędziefz*. *SienLek* 16.

»w gardło wpuszczając« (1): *vczyníże* s *tęgo* *gałek* *lichem* *pięc*/ *álbo* *śiedm*/ *álbo* *dżiewieć*: *á* *po* *iednéy* *koniowi* w *gárdło* *wpufzczay* *SienLek* 170.

»wpuścić (piorko) w gardło« = *spowodować wymioty* (2): *Alexander* *potym* *wízedł* do *łóznice* y *łzukał* *iákiego* *piorká* *áby* *wpułciwłzy* w *gárdło* *mogłby* *wzięty* *iad* *wyrzucić*. *HistAl* Nv, Nv.

»gardła nie żałować« = *pić bez miary* (1): *Szpetnieś* *ferdak* *pobrámował*/ *Znáć* *żeś* *gárdłá* *nie* *żałował*. *RejZwierc* [233].

Wyrażenia: »dawienie w gardle« (1): *żołádek* *poífila*/ *chęć* *k* *iedzeniu* *dawa*/ *dawienie* w *gardle* y *niełmak* *odeymuie*. *FalZioł* III 30d.

»gardło głodne« (1): *KochOdpr* D2 *cf* »gardło nasycić«.

»łakome gardło« (1): *KochTr* 3 *cf* »gardło paść«.

»gardło niemierne« (1): *V* *ciebieć* *gárdło* *niemierne*/ *Y* *íumnnienie* *też* *niewierne*. *BierEz* N3v.

W przén (21) : *Goftynńką* *rzekę* *Wiłlá* *też* *pożárlá*/ *A* *nie* *dżiw*/ *bo* *iey* *łámá* *mknie* do *gárlá* *KlonFlis* G; *PowodPr* 50.

Zwroty: »w gardle [u kogo] siedzieć« = *znajdować się blisko, być zagrożonym z czyjejs strony* (1): *Nufz* *Sycyliyfkie*/ *Neápolńkie*/ *Krolełtwá*/ *zaż* *tám* *nie* *tufz*/ *á* *iákoby* w *gárdle* v *Turkow* *śiedzą*? *GórnRozm* E3.

»w gardle kością sta(wa)ć (a. stanąć), siedzieć« [szyk zmienny] (7 : 1): *Zefira* *fuka* na *Iozepha* *Boday* *zabit* z *tą* *wiernością* *Stanáć* *mi* w *garle* *kością* *RejJóz* H4v, K3v; *Kto* *łzczęłcia* *łwego* *dochodzi* s *trudnością*/ *Pewnie* *mu* w *rychle* *łtánie* w *gárdle* *kością*. *RejZwierc* 229, 215v, 232v; *Niechże* *im* *téz* *ich* *pokarm* *kością* w *gárdle* *łtánie* *KochPs* 101; *On* *zamek*/ *co* *równi* *łwéy* *ná* *świećie* *nie* *wieđział*/ *Mocą*/ *łławą* *łásiádóm* *kością* w *gárlé* *śieđział* *GórnTroas* 36, 41.

»z gardła wydrzeć (a. wydierać)« = *łupić, rábować, wyzyskiwać; e faucibus eripere Mącz* (5): *Bogacż* *iedén* *vmieráiąć*/ *Złotyç* *pełno* *wory* *máiąć*: *Ktoryç* *był* *chćiwie* *názbierał*/ *Vbogim* *ie* *zgardł* *wydzierał*. *BierEz* S3; *bolum* *e* *faucibus* *eripere*, *Pártekę* *álbo* *kęs* z *gárdłá* *wydrzeć*. *Mącz* 120b, 26a, 346c; *RejPos* 184.

»wyrwać, wyjąć, wyrzeć z gardła« = *uratować* [szyk zmienny] (2 : 1 : 1): Ego illam invitis omnibus, Ia tę nád wołą káždego y Diabłu z gárdłá. Subanditur eripiam, wydre. *Mącz* 173d; *MWilkHist* F3; *ArtKanc* K14v; Drzewá/ ktore się iuz rozłtało z Ładem Iuz drzewem nie zow/ ále ie zow Prądem. Co ie iuz trudno Wiśle wyiąć z garłá/ Gdy ie požárłá. *KlonFlis* F2v.

Wyrażenie: »włany w gardło« (1): a łprzećiwnikom iego gorzkoć gwałtem będzie wlaná w gárdłá ich. *RejPs* 110v.

b. *Krtań, tchawica, a także przenośnie: głos, słowa* (42) : Prolfa cya namyłofcywłfi panye Iefu krište przefoná nyefmyerná lalká twoia korałti krolyu nyebyefki wifyal na krzizu [...] s wfdichayacimgardlem *BierRaj* 22; A ięły gárdłá wlpomináć/ Swe cudnieyfsze koźde mnimáć *BierEz* MA, M2; *FalZioł* ‡5c, I 13a, 138d, III 13c; *GlabGad* B5v; Gardło ich iefł iako grob odtworzony (á tho dla słow złych j barzo łmrodliwych) *WróbŻołt* 13/3; Nie iednęś tu iuz [winę] przepádlá/ Bo ledá co pleciefz z gárdłá *BielKom* E3; Gárdłá y włfytki połtáwy człowyeczeńkye máyá/ A wždy nigdy głofem łwoim nic nye záwołáýá *LubPs* aa, B4v, Dv, P6v; *Leop Rom* 3/13; *RejZwierz* A6; Sprácowálem się wołáiąć áż mi gárdło ochrápiáło *BibRadz Ps* 69/4, 115/7, *Rom* 3/14; Garrio [...] quando refertur ad aves, Grucham/ łszczebiećę yáko ptacy cziniá gárdły. *Mącz* 142c, 395a; *SienLek* 93v; *RejAp* [13]v; *GórnDworz* Fv; Pámięty iáko tákie Prorok zowie pfy niememi/ ktorzy iuz záťuczyli gárdłá łwoie/ iż tylko leżá około onego łtadká Páńłkiego/ á łszczekáć nie mogą *RejPos* 123, 346, 346v; *RejZwierc* 61v, 130v; *BudBib Ps* 5/9[11], 69/3[4], 149/6; *KochPs* 8, 174; *WerGośc* 235; *GrabowSet* B4, O4; *WujNT Rom* 3/13.

W charakterystycznych połączeniach: gardło wzdychające, zatuczone (4); *gardła ochrapienie* (2); *ochrapienie w gardle; gardło w ochrapieniu; chrapienie gardłem; gardło zatuczyć; gardłem wołać, (u)czynić* (2); *gardło ochrapiało* (2), *omieniało, ustało; chrapi w gardle* (2).

Fraza: peryfr. »język [czyj] przytulił się do garła« = *ktos milczy* (1): Głofy łwoie záłtánáwiáli Wodzowie/ á ięzyk ich/ przytulił się do gárłá ich. *Leop Iob* 29/10.

Zwroty : »dobywać gardłem mocy« = *wrzeszczeć* (1) : To dobywa gárdłem mocy *BielKom* E8.

»gardło rozdzierać (a. rozedrzyć)« (2): Gárdłá też rozdzieráli głofem wrzełcząc náłzy *StryjKron* 622, 702.

c. *U ptaków: wole; ingluvies* *Mącz, Cn* (3) : á woł wydárty z gárłá y pierzem/ wrzuci blisko ołtarzá *Leop Lev* 1/16; *Ingluvies* [...] Obžárłtwo/ też podgárdłek álbo Gárdło v ptaków gdy ye nábieżá/ yáko gołębie gdy gołębięta kármić chcą. *Mącz* 170b; Náđ to gárdłá kokofze w ktorých łob bywa chędogo vpłokawfzy/ ná węglu vpiekfzy ma częłto ieść. *SienLek* 113.

d. *U ludzi: prawdopodobnie chorobliwie rozwinięta tarczycza* (4) : z łktórego [źrzodłá] kto łye iedno nápije/ tákowého gárdłá łatwie dołtanie. *Oczko* 23, 23v.

Wyrażenie: »garło odwieszona« (1): Wolé álbo gárłá odwiełzone Cieplice léczá. *Oczko* [43]v.

Szereg: »wole albo gardło« (2): z tąd tedy y wole álbo tákie gárdłá/ które tólko łam Król Fráncufki mocą łobie [...] od Bogá dáńá/ połpolicie w dzień S. Micháłá [...] vzdrawia. *Oczko* 23v, [43]v.

e. *O wyprawionej skórcie zwierzęcej* (2) :

Wyrażenie: »gardła kunie« (2): *LibMal* 1553/176; SPodniczka Dubletu. albo Atłáfu czerwone⁸⁰ wzorzilte⁸⁰, Gardli kuniemy podszita *WyprKr* 74v.

2. *Życie, koniec życia, śmierć; kara śmierci; narażenie życia; bezpieczeństwo życia; iugulum, mors, vita Mącz (895) : RejJóz F8v, H5v, N5v; MurzHist C3, D; GroicPorz q3; RejWiz 127; Bo gdy w tym fląbym łtanie/ wždy takie bywały/ Ktore więcey niż gárdłá/ flawy fwey łtrzegály. RejZwierz [47²]; Oni mu rozwodzili/ iż będzyc miał od nich wielkie przeládowanie/ álbo gárdło/ álbo wieczne więzyenie. BielKron 120, 106; Cum penes te omnis potestas foret meae vitae, Gdiś miał moc nád moyim gárdłem/ álbo gdyś w fwey mocy moye gárdło miał. Mącz 289c; Iefliże ten zginąc mógl/ który śmiertelné gárdło fwé/ zá nieśmiertelną flawę fwoię/ y domu fwégo/ odmienił. OrzQuin R3, T4v, Z4; RejAp 11v, 37v; RejPos 249; RejZwierc 44v; BietSpr 50; Niebierzcie zapłaty/ áni zá gárdło od mężoboyce/ ktoryby fię tego dopuścił ModrzBaz 79, 28, 31, 80 [2 r.], 144 [2 r.]; lecz ludu bronić mużę twego/ Dokąd mi sił/ y gárdłá bedzie sítawác mego StryjKron 522; Calep 108b; GórnTroas 27; OrzJan 84.*

Frazy: »[czyje] gardło (jest) na naszej łasce« czyjeś życie zależy ode mnie; vita in gratia nostra consistit JanStat (3): ktorego gwałtu gdy dowiedzie oná białá głowá onymi wieśniáki/ tedy tego gwałtowniká gárdło ná nálzey łálce UstPraw B2, E3v; SarnStat 833.

»masz nasze (a. moje) gardło(-a)« = dysponuj naszym (moim) życiem (3): Przydzie ten czas doczekafz w nim łmutku wielkiego A mafz gardło moje ynak li to będzie RejJóz K8, O8v, P5v.

Zwroty: »o gardło się nie bać« (1): Gdy wypełnię pracą fwoię/ O gárdło się nic nie boię. BierEz O2v.

»do gardła bić się« [szyk zmienny] (2): BielKron 257; Sam wodz [...] do gárdłá bić fię nágotuie. KmitaSpit B3v.

»z gardłem biegać« = ratować życie ucieczką (1): mułił zgardłem z Biłkupłtwa i fwego wftyłtkiego biegać MurzHist E3.

»bronić, obronienie gardła« — vitam tueri Modrz; vitam defendere JanStat [szyk zmienny] (8 : 1): Gdzieby kto broniącz gardła fwego zabieli wdrodze [...] A tam vznawłfy voyevoda zynnemi vrzędniki a czefniki ziemkiami mężobocze to zkazą czo iego vinnofczy będzyc naliezalo ComCrac 1543/16v; SeklKat M2; ZapWar 1550 nr 2674; czci gárdłá y łtátkow náłzych/ przed Máyełtatem Krolewłkiem/ brońcie OrzRozm R2v; BielSpr 76; ponieważ do obronienia gárdłá [tuendam vitam] niemáfz nic coby pomagáło w wielkiem zgromádzeniu ludzi/ pod tákimi Stárołtámi miełzkác. ModrzBaz 31v, 24v; OrzJan 29; SarnStat 620.

»bronić (się) do gardła« [szyk zmienny] (5): Tego bronić y o to czynić do fwoich gardł mamy/ chcemyli być prawdziwemi fynámi/ á nie bękártý Kołćiołá tego Bożego. OrzList e4; ktory káždemu nieprzyácielowi fwemu będzyc fię do gárdłá bronil BielKron [332²]v, 130, 351v; GosłCast 71.

»gardłem [czego] bronić« = bronić czegoś za cenę życia (1): tám Kápłan [...] połufznym łobie niebo otwieráiąc/ kluczmi od Pána Kryłtułá Stanowi Kápłáńłkiemu dánymi/ gárdłem fwym tych kluczow broniąc. OrzRozm G4v.

»za garło chwytać« = grozić życiu (1): Drogi inłzý nie widzę/ vfác niemáfz komu/ Iego zá garło chwyta/ wielka zacność domu. GórnTroas 37.

»na gardło czyháć« (1): Oto ná gárdło moię táiemnie czyháią KochPs 85.

»czynić o gardło, do gardła« = *pro salute configere Mącz* (2 : 2): *OrzList* e4; *Mącz* 130b; Zaden máiąc z kim czynić o gárdło niebędzie przekładał koniá domá vrodzonego á lękliwego nád Tureckiego *ModrzBaz* 114v; ále Zołnierz iego/ Czynił z nieprzyjacielem do gárdłá fwoiego. *KmitaSpit* A4v.

»gardło dać« = *ręczyć życiem* (3): O ty karmie ktore iadam: Iż moje fá gárdłá nie dam *BierEz* N3v, Qv; Powya yfch suknye polkicy on nyema y chce gardlo dacz yellize vnyego bądzie nalyezyona *LibMal* 1548/145.

»gardłem, gardło darować« = *ułaskawić; vita donare Mącz; dimittere Calag; lucis usuram alicui dare Cn* (4 : 1): y v nas też to fnađz pirwey było/ że kiedy złodzieiá tráćić wiodá/ iefli wżetecznicá iáwna prośi go łobie zá mežá/ gárłem tákiego dáruiá. *GórnDworz* R6; *ModrzBaz* 48; *Calag* 328a; Tym ktorym oni gárdłá dárówáli á náwroćić ich do Pána Bogá/ ábo nákoniec wygubić niechćieli/ dawał ie w moc y w ciężką niewolá ich *SkarŻyw* 558, 503.

»gardło da(wa)ć« = *ponieść śmierć, umrzeć; mori debere, mortem oppetere, morte mulctari, capite plecti Modrz* [szyk zmienny] (135): *BierEz* S3v; *RejJóz* O4v; *MurzHist* G2v; *MurzNT* 76; *KromRozm II* v3v; *BielKom* E5; Dobryć miód pczółom bywa kiedy gi zbieráią/ A wždy widziłz dla niego iż gárdłá dawáią. *RejWiz* 48, 15, 56v, 58, 131; *KochZuz* A3v; *RejZwierz* 15, 44, 47v; *BibRadz Tob* 2/8; y niebyło potym Krolá w Polźce žádnego/ zá ktoregoby dla Rzeczypośpolitey Herbort ktory gárdłá niedał *OrzRozm* S; Iefli kto zábił kogo/ gárdło miał dáć káždy tháki. *BielKron* 9v, 9v [2 r.], 17v, 43v, 44v [5 r.], 56v (28); Si se in vita occisum obtulerit iri, iam ab ipso Milone video, Podkał fie s Milonem w dródze pewnie mu dáć gardło. *Mącz* 123c; *OrzQuin* Hv, R2v [2 r.], R3; *LeovPrzep* H4; á bezecne pijaństwo/ do czegożeś ty to mnie przywiódło/ iż oto márníe/ á frototnie gárło dáć mułżę. *GórnDworz* S7 [*idem WerGośc* 248], Y7, Aa3, Aa5v, Bb2, Kk6; *RejPos* 57v, 106v, 123v; *BialKat* 168v; Czytay zacž Cicero Rzymłki gárdło dał *RejZwierc* 38, 45, 45v, 46, 86v [2 r.], 93 [2 r.] (12); *BielSpr* 59v; *WujJud* 158v; *BialKaz* Bv; *PaprPan* B3v, D, L2v; *ModrzBaz* 15v, 29, 71, 73; *SkarJedn* 353, d7, [d9]v [2 r.]; *SkarŻyw* 573, 575, 598; *StryjKron* 532, 772; Dałeś gárdło niebože/ y wiśiłz ná dębie *KochFr* 117, 132; *KochWz* 138; *ReszPrz* 98; *ReszHoz* 138; *WerGośc* 248; *GórnRozm* Cv, E2v, E3 [3 r.], E3v, E4 (11); *ActReg* 70, 87; *GórnTroas* 20, 21, 24, 27, 62, 69; *KochFrag* 21; *OrzJan* 18, 31; *LatHar* 420; *KlonKr* A3v; *KmitaSpit* C [3 r.]; *CzahTr* D4, E3, E4, G2, Lv; *KlonFlis* C3; *SapEpit* B3v; Džiwyuże fie tu ptakom z inłzymi źwierzęty/ Ze częłto gárdło dáią dla márney ponęty *KlonWor* 27, 17, 74.

»gardło w moc dawać« = *powierzać życie* (1): á pokornym (ktorzyć do nog pádaia/ tobie fwe fátki y gárdłá w moc dáia) czemu nie odpuźczáłz? *BielKron* 298.

»gardły dosta(wa)ć« = *zdobywać za cenę życia* (4): *BielKron* 392v; *PaprUp* F; niepodawayćie wżeteczney Tureckiey chćiwości tę drogá wolność/ tę Rzeczypośpolitá/ którá oni wam krwiá fwoią y gárdły dołtáli *OrzJan* 17, 17.

»na gardło [kogo] foldrować« = *oskarżać żądajác kary śmierci* (1): *CzechEp* 27 cf »na gardło instygować«.

»[komu] na gardło gonić« = *dybać na czyjeś życie (1)*: Potem gdy oni na iego sprawie nie przeftawali/ ale mu na gardło gonili/ musiał sobie proradzić [!] wcieczeniem z Biskupstwa *MurzHist* V2v.

»na gardło [kogo] instygować« = *oskarżać żądając kary śmierci (1)*: mogli infzych/ wedle fantazyey fwey/ [...] pierwey z Heretykowawłzy potym prześladować/ wyganiać/ ipotwarzając/ do Krolow y połpolitwa obnościć/ ná gárdło ich inftygować y foldrować *CzechEp* 27.

»o gardło iść« [w tym: *bezpodmiotowo (27); komu (25)*] = *capite decerere Mącz; de capite a. capitis periculo agere, periclitari de vita Modrz [szyk zmienny] (30)*: *BierEz* Q4v; Gdy winnego człowieka/ ktoremu o gardło idzie/ przywiodą przed Sędziego/ aby go na śmierć oładził *SeklWyzn* b3; *MurzHist* G2v; Ale iefli by dan był do więzienia o złoczyństwo/ zá którym by więźniowi szło o gárdło/ tám Sędzia przyśyegą niemoże być wolen *GroicPorz* f2, m3v, m4, r2v, r4, f2 (11); *BielKron* 243v; *Causam capitis recipere*. Główną rzecz przyjąć ná lię ku obronie/ to yeft/ komu o gárdło ydzie. *Mącz* 36a, 37c; A żaden sie thego nigdy ważyć nie śmie/ áby thám namnieyże fłowko álbo przekrylić álbo przyczynić miał/ boby go wnet falfzerzem zwano y o gárdłoby mu szło. *RejAp* 196; *Górndworz* R3v; *RejZwierc* 201v, 202, 251; *ModrzBaz* 29, [38]v, 88, 89v; *SkarŻyw* 503; Ale powietrze iuz o gárdło idzie/ y więtża szkoda ludzi niż máiętności/ álbo ftátkow. *GostGosp* 146; *OrzJan* 78; *CiekPotr* 82.

»gardło kłaść« – *zaklinać się na własne życie (1)*: Obatczcie/ áuo [!] ta chociafz sie medrfzemi nad przodki fwe litza/ zich voti Comparuicie/ ia Gardlo przitem klade á rzeke niemałz. *PaprUp* C3v.

»z gardłem się kryć« (1): á wzdys thák sam nád sobą okrutny/ iż woliłz z gárdłem sie kryć á thulác sie iáko błędny/ ábyś iedno záżył nędznego fwiátá tego/ niżli szukác miłofierdzya v thák dobrotliwego Páná fwego *RejPos* 106v.

»gardło (lekce)ważyć (a. odważać, a. odważyć), ważyć się gardła« = *narażać życie; corpus obiectare Mącz [szyk zmienny] (23 : 1)*: iakoż tedy za męża fwego radaby gardło ważyła dobra żona, tak teze zła radaby richley fwego męża vmorzyła *BielŻyw* 53; *RejJóz* B4v, H6; Nie pływałby młynarz áni gárdłá ważył/ Ale to wżytko czyni by rofkołzy záżył. *RejWiz* 20v, 21, 104, 193v; *RejZwierc* 44; *BielKron* 101v, 325; *Mącz* 162c; *OrzQuin* 14; *Prot* D2; *HistRzym* 8v; Nád poddánemi łálki fzyrokie ftroili/ Oni teze gárdłá lekce fwe dla nich ważyli. *RejZwierc* 249, 86v; *BudBib* 1.Reg 19/5; *PaprPan* Hh; *SkarŻyw* A2v, 131, 598; *KochSob* 69; *PudłFr* 43, 59.

»gardło lekceważyć; gardła nie ważyć« = *nisko cenić Życie (1 : 1)*: *Górndworz* N6v; Coż to tedy złego zá okrutność ieft/ iż bez których lię posługi obyś niemożemy/ tych gárdło ták lekce ważymy [eorum vita tantuli faciamus]? *ModrzBaz* 80.

»(ani) gardła (nie) litować (a. lutować)« [szyk zmienny] (14): *BierEz* S2; Iefli się tedy ludzie za fwoich przyiaciół dobrą sławę podczas gardła nie lituiąc/ zaftawiaią/ cofz Więc panu a zbawiciełowi fwemu niezdradliwi ie⁸⁰ wierni vczynią *MurzNT* 61; *LubPs* gg6v; Trzeci Zorobabel powiedzwał/ iż nie máłz nád niewiáłty [...]/ dla których mężowie y gárdłá nie lituią/ bo ony krole y ludzie połpolite chowáią y biją kiedy chcą *BielKron* 115v, 75, 339v, 393; *RejPos* A4; *RejZwierc* 183; *PudłFr* 8; *ArtKanc* K19, O15; *PaprUp* Fv; *SiebRozmyśl* K2v.

»myśleć o gardle [czyim]« = *zamierzać kogoś zabić* (2): Miał Dáryus ná fwoim dworze dwu rycerzu Bellá y Nábárganá/ ktorzy chcąc fie Alexandrowi tym záchowác/ myflili o iego gárdle. *BielKron* 125v, 161.

»gardło, gardła na(d)stawi(a)ć (*a. stawić, a. zastawiać*); zastawowanie gardła« = *vitam exponere, vitam pacisci* *Modrz* [szyk zmienny] (7 : 2; 1): ale dáleko nędznieyfzy Ferdynánd/ gdyż więcey wierzy łotrom domowym/ niż tym ktorzy fwe gárdła zástawiaią dla niego w polu. *BielKron* 315, 348v; A ktorzy chętني byli gardł twoich náftáwić. *KochZg* A4v; *Mącz* 289c; gdzie dobrodzieyftwá wiewtze á wżytkiemu ludowi wdzięcznieyfze zftác fię mogą/ iedno w zástawowaniu gárdlá/ dla ziemie w ktoreieś fię vrodził *ModrzBaz* 108v, 108v; *SkarJedn* 29; *SkarŻyw* 88; *WerKaz* 304; *CzahTr* C2.

»na gardło nasadzić się« [szyk zmienny] (2): Widzę żełcie fie na me/ gardło naładzili Gdyfcie mię pirwey w ftudniá/ okrutná władzili *RejJóz* B2; *RejPos* 50.

»o gardło, na gardło (na)stać (*a. powstawać*); o gardło stojący« = *collocare a. comparare, a. locare, a. struere, a. tendere insidias, deponere, exposcere, mortem minitari, vitae insidias a. exereitum parare, iugulum a. caput petere, sanguinem sitire* *Mącz* [szyk zmienny] (15 : 14; 1): Dziw(ne) rzecz(y z) nimi broją Swym panom o gargła [!] stoją. *BierRozm* 15; Ayełly tha fzymy czo naftoy hołpodarv moyemv na gardło fzye nyewida [...] tho ponyewoly czlovyek y fzymyercz mvfzy prziczyerpyecz *LibLeg* 11/168v, 11/167v; *LibMal* 1543/67v; *GliczKsiąż* C8v, Gv; *RejWiz* 177v; Nie będzieł ftał o gárło bliźniemu twemu [*Non stabis contra sanguinem proximi tui*] *Leop Lev* 19/16, 1. *Mach* 11/10; *RejZwierz* 30v; *BielKron* 15, 105v, 402; *Mącz* 222a, 279c, 295b, 314b, 379d, 397c; *Prot* B3v; *RejAp* 30; *RejPos* 343; *CzechRozm* 159; *ModrzBaz* 27; *SkarŻyw* 151, 462; *CzechEp* 21, 26, 92; *LatHar* 641.

»gardło odkupić, odkupienie gardła« = *złagodzenie kary śmierci, ulaskawienie; redimere vitam* *JanStat* (1; 1): a yawni złodzyey zadnym obyczayem nyema bicz dopułczon kv odkupyenyv gardla fwego. *MetrKor* 40/814; *SarnStat* 670.

»gardłem odkupić (*a. odkupować*)« = *ocalić coś lub kogoś za cenę życia* (2): á bárzo bych go ia rad gárdłem fwym odkupił/ bo to dzielnieyfzy y potrzebnieyfzy niżli ia. *RejZwierc* 93; *KochProp* 8.

»od gardła odpędzić« = *zapewnić bezpieczeństwo; cervice propulsare* *JanStat* (2): ábyfmy ie tedy tym łatwiéy od nas y poddánych náłzych gardł odpędzić mogli/ obiecuiemy pilné ftáráníe vczynić wśelkim fpołobem vczciwym *SarnStat* 110 [*idem*] 985.

»odpowiedzieć (*a. odpowiadać*) [komu] na gardło« = *być sądzonym w sprawie, za którą grozi kara śmierci; vim denunciare alicui* *Mącz*; *interminari alicui mortem* *Modrz* (2) : *Mącz* 499b; Czemuż tymże obyczáiem ten niebywa karan/ ktory komu odpowiada ná gárdło/ choćiaby go też nie zábił? *ModrzBaz* 81.

»do gardła nie odstąpić (*a. odstępować*)« = *nie odstąpić nawet za cenę życia* [szyk zmienny] (6): *SeklWyzn* g4v; á wśákże wyerni dla te^{g0} prześládowania tych moczow fwieckich y do gardł fwoich prawdy odlthępowác nye máią. *LubPs cc marg*; *BielKron* 129; *RejZwierc* 271; *MycPrz* II A2v; (y palcem nagardło vkazał) zedogardła tey zelzywosci domu swego nieodstąpi. *ActReg* 47.

»gardło ofiarować« (1): y zręki pogáńskiey ziemie oney [...] krew fwoię y gárdlá ofiaruiąc/ zá vpominánim Pápiełkim wypráwowali *SkarJedn* 254.

»gardło okazywać« = *poświęcać życie (1)*: y gárdło fwoię zá zdrowie królestwá wšyftkiego okázuią *OrzJan* 112.

»gardło opatrzeć« = *uratować życie; vitae consultare Modrz (1)*: Ktoby nieobácźnie bliźnego zábił [...] ten do ktoregokolwiek miáfteczká ná to obránego/ niech wćiecze/ á gárdło fwe opátrzy *ModrzBaz* 78v.

»na, o gardło (o)sądzić (*a. osądzać*); na, o gardło (o)sądzon(y)« = *vitam adimere Modrz [szyk zmienny] (3 : 2; 2 : 2)*: Księża IchM o potciwość ani o gardło nikogoj od tego czasu sądzić nie mają ani chçą. *Diar* 50; *GroicPorz* 113v, oo4v; Pytay teź Czechow iáko íą od Ferdynándá Krolá fwego ná gárdło íądzeni *OrzRozm* L2v, L3v; *RejZwierc* 92v; *CzechRozm* 252v; *ModrzBaz* 28; Y małz to [...] ofądzone zdrayce ná gárdło od kaźni odeymowác? *Phil* E2v.

»gardła nie patrzeć« = *nie dbać o życie (1)*: których námieístników fwoich vrząd ten być powiáda [...] niczego inégo/ áni gárdlá ná kóniec fwego nie pátrzyć/ iedno fwobody á pożytku ludu im polécónégo. *OrzQuin* T4v.

»gardło (po)brać (*a. zabrać*); gardła pobrane« = *mordować [szyk zmienny] (11; 1)*: *BierRozm* 12; Awfzakofch slyfzy Krol ye⁸⁰ M. pan moy zeby yem gardla byly pobrany *LibLeg* 7/9v, 11/153; *MurzNT* 111; Zydy áby báłwany chwalili przyniewalał/ ktorzy niechćieli gárdlá im brał. *BielKron* 265v, 209; *OrzQuin* P; *RejZwierc* 86v; *MWilkHist* D3v; Azaś pánieneczkam gardlá nie brał/ ázaś ich nie mordował *ReszPrz* 7; *OrzJan* 112; *SkarKazSej* 693a.

»gardło podjąć« = *umrzeć (1)*: Iuź chłop dla fkory waży fie z Miedźwiedziem lámác/ gárdło álbo ízpehne rány podiác. *RejZwierc* 65v.

»na gardło [kogo] poimać« = *ująć w celu zabicia (1)*: dowiedziawfzy fie o niey małz ná gárdło íą poimać chćiał: á oná do kościołá wćiek(ł)á. *SkarŻyw* 354.

»gardło położyć (*a. pokładać, a. kłaść*)« = *zginąć; morti exponi, mortem occumbere Modrz [szyk zmienny] (15)*: íż oto Krol gotow íeft o wiárę świętą/ o krolestwo to/ gdzieby iedno potrzebá byłá/ położyć gárdło fwe. *BielKron* 307v, 125v; *RejPos* 122, 241, 339 [2 r.]; *CzechRozm* 236v; *ModrzBaz* [41], 118v; To widziífz íż dla Iurisdikciey fwey nád Bifikupem Cárogrockim Papieźowie gárdło kładli *SkarJedn* 141; *SkarŻyw* 131; *KochFr* 32; *PudłFr* 67; *ZawJeft* 6; *PowodPr* 4.

»do gardła pomagać (*a. pomoc*)« = *pomagać nawet za cenę życia [szyk zmienny] (2)*: Sprzyfięgli fie tedy Eneás z Greki y s towarzysfzmi fwemi w iedności być/ y pomoc sobie tey vgody do gardł fwych. *BielKron* 59v, 243v.

»do gardła (po)mścić się« [szyk zmienny] (3): ya przifziengam na moyą fziwifzną ífch bith fzie go mfczil do gardła *LibMal* 1543/69; *BielKron* 56; *GosłCast* 54.

»gardłem poprawić [czego]« = *oddać życie za coś (1)*: Y tey prawdy y náuki gárdłem y krwią fwoią poprawili. *SkarJedn* 112.

»gardło (w, na (lekki) szańc) (po)sadzić« = *narażać życie [szyk zmienny] (4)*: A ktoby mi chćiał záfzkodzić/ Muśi ná mię gárdło íądzić. *BierEz* O3v; *RejZwierc* 110v; A temu fie theź przypátrowác/ íż o wielki klenot s fortuną máłą koftką miecełz/ boś ná szańc pořádził y gárdło y fławę fwoię *RejZwierc* 135, 195.

»gardła [kogo] (po)zbawić« = *zabić; vita privare* *Modrz* (22): *BierEz* Ov; *BielŻyw* 134; *Zesłnal* iíf on ízwoim thowarziłtwem rad by był gardła pořbawyl *Cunratha Bottenfiteyn LibMal* 1543/70; *RejJóz* F8, M3v; *BielKom* F7v; *RejZwierz* 15v; *BielKron* 28, 60, 73v, 100v, 368; *RejPos* 215v; *PaprPan* Y3, [Hh5]; *ModrzBaz* 78v; *KochPs* 80; *KochFr* 66; Bo ziemiá ípráwiedliwym gniewem poruřzona/ Wzbudziła przeciw iemu Niedźwiádká írogiégo/ Który go gárdłá zbáwił iádem żędłá íwégo. *KochPhaen* 22; *KochSz* B; *CzahTr* E2v; *GosłCast* 70.

»gardła (po)zbyć« = *stracić życie, umrzeć* (7): Czemu z tąđ precz nie idziemy/ Póki gardł nie pozbęđziemy *BierEz* I3v, 02; *BierRozm* 16; *KochZuz* A 3, A3v; *PudłFr* 43; Y przywiedli go byli raz íi burkownicy Ná táki hak, że o włos gárdłá y czci niezbył *CiekPotr* 13.

»gardło przepadać, przepadający« = *tracić, tracący życie; capitalis Calep* (1 : 1): która by strona: stronye íakim slowyem albo yaką grořzbą: a bela By, przeřzwaczona Ta gardło przepada *ZapKóścier* 1582/30; *Calep* 163a.

»do gardła (nie) przesta(wa)ć« = *nie wyrzec się nawet za cenę życia* (2): wíhakze on na tho vpomynanye nycz nyedbayącz przedřziá ínya myářchkall a kthemv movill ya yey do Gardła nyepřeřtana *LibMal* 1554/193; ábyfmy przeciw nim zá wiára dawną áż do gardł nářzych přeřtawáli. *PowodPr* 43.

»przykazać (a. rozkazać, a. zakazać) pod gardłem« [szyk zmienny] (12): *LibLeg* 10/57v; y wřzytkim przykazał pod gárdłem áby go chwalili iáko krewnego Bożego. *BielKron* 125v, 14, 26, 64v, 158v, 214, 227, 238; *Sacrosanctum* Co wyfoko/ írogo á cięřzko zákázano yeřt pod gárdłem *Mącz* 363c; *OrzQuin* L2v; *SarnStat* 1237.

»gardło (przy)nieść« = *odda(wa)ć życie* (3): O iáko wielkie było ferce w miłóści Chryřtuřowey onych męczennikow Papieřow/ ktorzy z náuką gárdło záraz ná plác nieřli *SkarJedn* 394; *SkarŻyw* 46; *CzahTr* F2v.

»o gardło przyprawić (się) (a. przyprawować), przyprawiony« = *zabić (się); manus afferre, mortem afferre a. consciscere, vita privare a. spoliare, vitam interimere, tollere e medio* *Mącz* [szyk zmienny] (42 : 1): A który bi pan snyemy nyechcział bicz, theđi go o gardło myely przypawicz *MetrKor* 61/224; *ForCnR* A3v; *LibLeg* 10/154v; *RejPs* 23v; *LibMal* 1545/103, 1551/165v, 166; *MurzHist* Cv; *MurzNT* 66; *KrowObr* 237v; *BibRadz* I 303d; *BielKron* 104, 140v, 202v, 319v, 323v, 326v; *Medusa*, *Dziéwká* Phorá która miáłto włóřów wężé ná głowie miáłá tá, yeřt od Perřeufa o gárdło przyprawioná. *Mącz* 213c, 102d 122b, 208d, 243d, 322d (10); *RejAp* 179v; *RejPos* 50, 81v, 283, 286; *RejZwierc* 46v; *BielSpr* 69v; *BudBib* b4, *Dan* 1/10; *CzechRozm* 170; *CzechEp* 11, 59; *GórnRozm* H2; *PaprUp* E3; Zacřym go Fáláris poimáć kazał/ y przed wřzytkim pořpolńtwem męcząc pytáć/ ktorzyby go o gárdło zá ráđá iego przyprawić vmyřlili. *Phil* K2; *KlonWor* **6.

»o gardło przyřć« = *zginąć, umrzeć* [szyk zmienny] (5): *FalZioł* V 108v; wimiřlyono nowe drogy trvdnořczy czynacz kvpczom íkthorich wyelye o mayethnořczy ízwoye wyelye o gardła przilly. *LibLeg* 11/182; *BielKron* 199v; *RejPos* 106v, 167v.

»o gardło przywodzić« = *powodować śmierć* (1): Wízákoř mnogim złoto ířkodzi/ Częřto ie o gárdło przywodzi. *BierEz* P4v.

»gardło [na co] sadzić« = *zaklinać się na własne życie* (2): Wiem miłościwy krolu a czoć w tym poradzę Ieſtliże ſie omyliſz gardło na to ładzę *RejJóz* K7v; *CzahTr* G2.

»na gardło, o gardło ſiedzieć; na gardło ſiédzący« = *przebywać w więzieniu pod groźbą kary śmierci* [szyk zmienny] (5 : 1; 1): Aczkołwiek teź czałem ſie przydawa ſiwizna [...] z boiazni [...]. Takieź y więznom na gardło ſiedzącim. *GlabGad* Bv; Ałye powyedział ze ſzie the rzeczy wroczeły gdy thamze na gardło onye ſzyedział *LibMal* 1554/ 185v; Bo rozumiey gdybyś ſiedział o gárdło y o wſzytkę máiętność ſwoię/ á przyiechał iáki kroł ábo iákie kłiążę/ á pewniebyś o tym wiedział iż z onego okrutnego więzyenia miałby wybáwić ciebie: o iákoźby to była wielką pociechá twoiá *RejPos* 19; *RejZwierc* [203]; *KochPs* 164; *SkarŻyw* 368; *GostGosp* 36.

»na gardle, gardłem, o gardło (s)karać; na gardle, gardłem, na gardło (po)karan(y) (a. skarany); na gardle, gardłem karanie; kaźń na gardle« = *poena capiti a. capitali punire* *JanStat*, *JanPrzyw*; *vita privare* *Modrz*, *JanStat*; *trucidare* *Vulg*; *morte mulctare a. plectere, capite plectere a. sancire, subire poenam capitis, supplicio afficere* *Modrz*; *poena capitis a. capitali plectere, capite puniri, collo privari, supplicio affectum esse* *JanStat*; *capite vindicandus a. plectendus* *Modrz*; *in collo puniendus* *JanStat*; *capital, poena capitalis* *Modrz*; *poena colli* *JanStat* [szyk zmienny] (27 : 29 : 1; 65 : 13 : 1; 15 : 1; 1): thedi thakowi ſlodzyey iawny. przez ſtaroſti ma bicz na gardle karan. *MetrKor* 40/814; y mayą thesz [...] Iſzukacz thych kazakow ſzkodnykow pansthwy V. C. M. a gardlem karaczy *LibLeg* 9/52v, 7/33, 10/68, 68v, 98, 154v, 11/137v; *ComCrac* 1543/18; *SeklKat* I4v; *KromRozm* I N3; *MurzNT* 56; Dla tego iże zá rękoiełtstwem Męźoboycá/ iuż karánia ná gárdle vchodźi *GroicPorz* c4v, m4, y2, cc3, 112v; *UstPraw* B4v, C, D4v, E4, 14; *BibRadz* *Lev* 19/20, I 86a, 1.*Mach* 1/52, 60; *OrzRozm* L2v, L3v; Mieſzczány teź Gdańskie kthorzy byli od nich odłthąpili ná gárdle ſkaráli. *BielKron* 369v, 9v, 85v, 140v, 209, 212v (12); *OrzQuin* Q3, Z2; *GórnDworz* Q2v; *BielSpr* 50v, 51, 51v; *RejPos* *Wstaw* [41³]v; *BudBib* 1.*Mach* 1/52; *CzechRozm* 96 [2 r.]; *ModrzBaz* 6v, 27v [3 r.], 28 [3 r.], 30, 35 (30); Nápiſzę/ powiáda/ do Krolá že cię gárdłem karać káże. *SkarŻyw* 75; *StryjKron* 477; *CzechEp* 42, 48; *WerGość* 213, 256, 265; *GórnRozm* A3v, C, E3v, E4, F2 [2 r.] (11); *ActReg* 17, 18, 58, 82; *GostGosp* 142; *Phil* E4 [2 r.], F4; *WujNT* 233, Dddddd; A ktoby ránił/ ma bydź karan ná gárdle. *SarnStat* 16, 15, 16 [4 r.], 17, 29, 120 (37); Y dáley tám ſtoi/ iż pilnieyby kárác ná gardle cudzołóſtwá *PowodPr* 79, 21, 28, 79; *SkarKaz* 44b, 315b; *VotSzl* D4v; *KlonWor* 44.

»na gardło skazać, skazanie, skazany« = *capite damnare, damnatus* *Modrz* [szyk zmienny] (3 : 1 : 1): Y tákże ſie potym ſtáło/ že oni nieſláchetnicy przenięli iá onym fáłſzywym ſwiádectwem ſwym do mężá y do vrzędu/ y poprzyięgli iá/ ták iż iá było iuż y ná gárdło ſkazano. *RejZwierc* 201 v; wielkim ſwiádectwem może być on chłopiec od Areopágitow ná gárdło ſkazány/ iż przepiorkam oczy wylupował. *ModrzBaz* 13v, 13v, 96; Iáko teź y owo iednánie ná Seymie po dekrećie Krolewſkiem/ y ſkazánium ná gárdło/ dobreli ięť *GórnRozm* K2.

»ſłużyć gardłem, do gardła, z gardłem« (2 : 1 : 1): Iuż więcz y kaźdy poddany iako gad ozywie A ſłuży mu iuż y zgarłem na wſzytkim zycźliwie *RejJóz* [L3]v; ábowiem ná woynie Polſká Krolowi ſwemu ſłuży/ gárdły z máiętnościami ſwemi dármo *OrzRozm* N2v; *SkarŻyw* 413; *CzahTr* I2v.

»sprzysięć się na gardło« (1): *Coniurare de aliquo interficiendo*, *Sprziſięć* ſie ná cziye gárdło. *Mqcz* 178d.

»do gardła stać [przy kim, przy czym]« = *animi magnitudinem afferre ad alicuius causam, ostentare a. ostendere iugulum pro capite alicuius* *Mącz* [szyk zmienny] (7): Chce do Gardła przy they powyęłczy stacz *LibMal* 1548/ 142v, 1548/144v; *Mącz* 122b, 177b, 358b, 445c; *RybWit* C2v.

»starać się o gardło [czyje]« = *dybać na czyjeś życie* (1): A wždy przedfię iáko iáie łtłuc/ ták tho tanie v niego/ thárgnać fię ná bliźniego łwego/ á ftárác fię o gárdło á o zátrácenie iego. *RejPos* 247.

»gardło (s)tracić (a. utracić, a. utracać, a. potracić), gardła (p)ostradać; gardła stracenie (a. utracenie, a. utrata)« [szyk zmienny] (30 : 2; 9): *BierEz* S3v; *ForCnR* B; A tak panowie waschi przychawłchi tam powiedziely wten obiczay bi nam wżitkym gardlo vtraczycz tedi mi thv niedopvłczym granycz klaszcz. *LibLeg* 11/86, 11/85; *RejJóz* D4v, E8v, I2v; *RejKup* d8v; *MurzHist* M3v; *DiarDop* 108; *GroicPorz* k4v, o2v; *UstPraw* Bv; *BibRadz Gen* 31/32; *BielKron* 214, 298v, 320v, 334; *Leges sacratae*, Surowo zákazáne pod vtraceniem gárdłá y ymienia *Mącz* 363b; *SienLek* 18; *HistRzym* 8v [2 r.]; *RejPos* 180v; *RejZwierc* 38, 134v; dla ktoregoby rádłzey gárdłá połtrádáli/ niłzby w czym wiáry łwey y Bożego rołkazánia vłzczerbek [...] vczynić mieli. *CzechRozm* 67v, 231, 252v; *ModrzBaz* 6v, 62v; á widział co zá odpłátá będzie tym/ co tu dla Bogá gárdło y zdrowie tráćą *SkarŻyw* 598, 356; *StryjKron* 306; *CzechEp* 351; *GórnRozm* B2; *KochWr* 33; *Calep* 163b; *OrzJan* 54; Ktoby zakon Moyzełzow wzgárdził: bez włzelkiego miłóšierdzia zá świáductwem dwu ábo trzech gárdło tráći [moritur] *WujNT Hebr* 10/28; *SarnStat* 483, 493.

»z gárdłem strzec się« = *drzeć o życie* (1): Ty kradomie włzytko bierzefł/ Też się z gárdłem záwždy łtrzeżefł. *BierEz* N3v.

»szermować o gardło« (1): *Gladiatores*, Byli przed czáfem ołobliwi ludzie w łzermierłtwie wyłwiczeni które łpułzczano w łzranki łzermowác o gárło v Rzymiánów. *Mącz* 146a.

»[czyjego] gardła szpiegować« = *śledzić kogoś w celu zabicia* (1): iefł nas łprzyłięgłych trzyłtá co táciemnie twego gárdłá łzpieguiemy/ ábyłmy ie tobie wzyęli *BielKron* 106.

»szukać na gardło, gardła; szukanie na gardło« [szyk zmienny] (3 : 1; 1): *RejPos* 213v; przenáłładowálem Chrzełściány iáko y wy teraz/ o łmierć przypráwułjąc: á ná gárdło ich/ iáko iáki łzalony y w połtronnych miáłtách/ łzukájąc. *SkarŻyw* 81; ZA czáfu Dyoklecyaná y Máxyminá Cefarżow/ w onym wielkim przenáłładowániu Chrzełcian y łzukániu/ álbo ná gárdło/ álbo ná bryzdkie [!] dyabelłkie ofiáry [...] łtárołtá Aquilinus/ poimał czterdziełci żołnierzow Chrzełcian *SkarŻyw* 402, 391 [2 r.].

»na gardło [komu] targnać się« (1): Obyeczowal then tho Skinder [...] stho y dwye zlotich na ye⁸⁰ wyprawá nalozicz yełlybi mv łzyá kádi na gardlo o tho Thargnyono. *LibMal* 1548/142.

»od gardła uchronić« = *uratować od łmierci* (1): O czym dowiedziawłzy fię óćiec iego/ bieżał nieborak/ chcąc łyná łwego od gárdłá vchronic y do domu przyprawówdzić. *WerGołc* 256.

»z gárdłem uciekać (a. uciec), umykać się, uciekájący, uciekanie« [szyk zmienny] (7 : 1 : 1 : 1): Z gárdłem fię rychley vmykay: Ciebieć by iłćie zábili/ Iednoby cię połápili. *BierEz* O2v; mvłiałem záfię zgárdłem naiake przeł pieczniełfze [!] mielce vciekać. *SekłWyzn* 4v; *OrzList* ev; *RejPos* 113, 127; *WujJud* 218; *SkarJedn* 303; Vkochalł fię/ kiedyć mile męká Páńłká wznowi [...] Dawidá z gárdłem vćiekájącego *LatHar* 258; ábowiem dla tego y ná Páwłá S. pokuły y choroby/ y ná Eliałzá zgárdłem vćiekánię dopułzczono *LatHar* 577; *KmitaSpit* C.

»wieść na gardło« = *grozić karą śmierci (1)*: IEfliby ktho ná czyię instygacyą dan był [...] o iáką inną rzecz ktoraby niewiodłá ná gárdło *GroicPorz* 12.

»o gardło winować« = *oskarżać w sprawie zagrożonej karą śmierci (1)*: Iefliby ie o gárdło winował z vczynku iákiego ktoryby niebył przeciw Krolowi álbo pólpolitey rzeczy. *GroicPorz* 14v.

»z garłem wybawić się« = *ocalić życie (1)*: A sam lie z gárłem wybáwi *BierEz* S3v.

»gardło (na mięsne jatki) wydać« = *caput uovere Mącz [szyk zmienny] (3)*: Caput uovere pro salute patriae, [...] wydác gárdło fwe dla oyczizny. *Mącz* 508a; *RejZwierc* 201v; A nád to byś lie z Dánielém Prorokiem nie zgodził/ ani z onymi trzemá młodzieńcami: ktorzy woleli gárdło ná mięsne iátki/ że ták rzekę/ wydác/ niż od powinności fwey ná krok ieden odstąpić. *CzechRozm* 253.

»za gardło, na gardło wyd(aw)ać; na gardło, za gardło wydan(y)« = *ad poenam capitis extradere JanStat [szyk zmienny] (4 : 3; 1 : 1)*: Item kyedy by kthori czlovyek albo poddany pana szwego zabył Thedy [...] nyema nygdzie myełcza myecz, [...] alye ma bycz zagardlo vydan. *LibLeg* 6/116; Wydał go [syna] iey zá gárdło/ nád wśzytko mnimánie/ Ták było ípráwiedliwe iego krolowánie. *RejZwierc* 1v, 119v; *RejZwierc* 43v, 55v; Też małz y o vcźniách iego Piotrze/ Ianie/ Páwle etc. ktorzy [...] częśfto iuż do więzienia ná gárdło wydáni bywáli/ á wždy lie im nie ítać nád wołá Bożá nie mogło. *CzechRozm* 230; *CzechEp* 47; tákowégo Pan álbo záftępic/ álbo ná gárdło y dóbr iego wzięćie/ nam wydác będzie powinien. *SarnStat* 490 [*idem*] 1237.

»gardło [komu] wydzierać (a. wydrzeć)« = *vitam adimere Mącz (2)*: *Mącz* 500d; Bo á co [...] człowiekowi od człowieká okrutnieyższego fię zftác może/ iedno gdy [...] gárdło mu wydziera? *ModrzBaz* 127.

»na garło [kogo] (wy)ręczyć« = *ręczyć własnym życiem za cudze życie (3)*: Iudas na garło y na dzieći brata wyręczył *RejJóz* N7v, O4v, O5.

»wyswobodzić gardłem [kogo]« = *wyswobodzić kogoś za cenę życia (1)*: O namileyży miełzczánie Kártáginieńcy/ áto ia dziś wyłwobodzuię gárdłem swoim was wśzech *BielKron* 75v.

»gardło wziąć« = *zabić; aliquem interficere Mącz [szyk zmienny] (12)*: Dofyc łaski pana cznego Zeć wnet nie wziął garła twego *RejJóz* H7; gdy vbogi czyńszu nie miał dáć/ thedy mu gárdło wzyęto *BielKron* 121v, 402; *Mącz* 379d, 423a; *BielSat* D4v; *ModrzBaz* 78; *SkarŻyw* 151, 300; *KochSz* C3v; *BielRozm* 32; *PowodPr* 68.

»gardło, przy gardle zachować« [szyk zmienny] (2 : 1): gdyłmy Zydy z łáiki náłsey záledwie przy gárdlech záchowáli [*vitam condonantes*]/ tegołmy też íkuthecźnie doználi *Leop* 3.*Mach* 7/5; Niektorzy żydzi chcąc gárdłá fwe záchowác/ vćiekli ná wieżę nád fortę S. Anny *BielKron* 385, 370.

»gardłem [komu] zagrozić« = *zmuszać do czegoś pod groźbą śmierci (1)*: Pośłał też Cefarz poślá fwego Bozetá do Metym/ áby luterftwa przestáli [...] gdzieby thego nieuczynili/ gárdłem im zágroził *BielKron* 221v.

»gardłem zapieczętować« = *oddać życie za coś (1)*: Iáko lie wyerny káznodzyeia [...] nye ma odnośic od práwdy fłowá Bożego/ by też to dobrze miał y gárdłem swoim zápyczętowác. *LubPs* cc marg.

»gardłem (za)płacić (a. przyplacić, a. opłacić); gardło płaci (a. płacić ma); gardłem płacony« = *capite solvere Modrz [szyk zmienny] (26; 8; 1)*: albo gdy by nyemyal pyenyadzy thedy Gardłem ma zaplaczycz. *MetrKor* 34/135, 34/135, 135v; *BierEz* H, Lv, N3v, R2v; *LibLeg* 6/116v; *RejJóz* F8, O5;

GliczKsiąż N7v; *KochZuz* A5; *RejZwierz* 11; Teffaloni w Grecyey chwalili Bociąną iż im dawał znać żyzny rok albo głodny/ przeto ktoby go zabił/ gárdło v nich płáciło. *BielKron* 24, 9v, 115, 261v, 288v, 300v, 457 [2 r.], 458v; *OrzQuin* L; *RejPos* 232; *HistLan* B3v; *PaprpPan* Zv, Ee4, Ee4v, Ff2, Gg3v; *ModrzBaz* 27v; *WerGośc* 228; *PudłFr* 68; *GórnRozm* Hv; *GórnTroas* 40.

»zasiadać na gardło« = *dybać na czyjeś życie (1)*: Miáfto rátkunku lámifz zásiadáli Ná gárdło moje. *KochPs* 49.

»gardło zasłużyć (a. zasługiwać)« = *znaleźć się pod groźbą kary śmierci lub powodować ją [szyk zmienny] (8)*: *GroicPorz* c4v; *UstPraw* I4v; *BielKron* 108v, 119v; *RejPos* 164; Dwoie pirwze [mężobójstwo] gárdło zásluguie [*Priora duo capitalia sunt*] *ModrzBaz* 78v; Co włyfzawłyzy rádował fię ifz zá tym zniewolić iá mógl [...] iáko tę/ która fię Bogom Pogánłkim íprzećiwiáiąc/ gárdło záflúżyłá. *SkarŻyw* 68; *CzechEp* 93.

»do gardła zastawiać się [o co]« = *nie wahać się oddać życia (2)*: *NiemObr* 129; Kto práwá y wolności [...] w ieden Státut zebrał/ y o nie fię przeciw niebácznym Pánom áz do gárdłá záftáwiáł? *PowodPr* 20.

»garło zawiesić na nitce« = *ryzykować życie (1)*: á wiedzieć gdzie/ y o co/ wdáć fię w niebełpieczeńłthwo/ wiele ná tym należy. Bo drugi czuiąc fię być mężem/ będzie takim proftakiem/ iż garło łwe záwieši ná nitce *GórnDworz* I6v.

»z gardłem zostać« = *ocalić (1)*: Zony dzyeci niewiáłty/ przed miáfto wygnáli/ Ktorzy w wielkíy rołpáczy iuż z gárdłty zołtáli. *RejZwierz* 13v.

»przy gardle (z)ostawić« = *ocalić życie [szyk zmienny] (2)*: *BierEz* R; Iełtem flúżełbnikiem twym Krolu/ zołtaw mię przy gárdle *Leop 2.Reg* 15/34.

»(z)wierzyć (a. powierzyć, a. zwierzać się) gardła« [szyk zmienny] (7): A czoż może być gorszego Swym nie wierzyć gardła swego. *BierRozm* 14; *RejJóz* 12v; *RejZwierc* 36v, 37 [2 r.], 65v, 243.

»gardła nie żálowáć; nie żál gardła« = *opponere corpus, caput uovere Mącz* [szyk zmienny] (7; 1): Iuż by fnac niezál y gardła By mię ziemia iuż pozarlá. *RejKup* h2v; Yam yełt prawdziwy páłterz/ gárdłá łwego nye żáluyę przy owcach moich *GliczKsiąż* D3; *BielKron* [332²], 365; *Mącz* 311b, 508a; *GrabPospR* N2, N4v.

»gardła [czyjego] żádać« = *pragnąć czyjejs śmierci; iugulum petere Modrz* (1): Ty cechy miłóści Cbrześcijánłkiej wżywał w ten czás/ kiedy prágniełz krwie bliźniego/ gdy gárdłá iego żádałz *ModrzBaz* 62v.

Wyrażenia: »bezpiečen gardła, z gardłem; niebezpieczeństwo (a. niebezpieczność) gardła, o gardło; gardło bełpieczne« (1 : 1; 1 : 1; 1): Kto ma nieco korzyłtnego/ Niema gárdłá bełpiecznego *BierEz* O2v; *Diar* 66; *RejPos* 247; A ci ktorzi krzywde ćierpiá/ nietylko o máiętnóść/ ále y o gárdło w niebezpieczności być mułzą [*non tantum de fortunis, sed de capite periclitari coguntur*] *ModrzBaz* 96v; Asylum – Vprziwileiowanię miełcę naktorim wolen iełten [!] albo bełpieczni z gardłem. *Calep* 108a.

»gardło za gardło« = *anima eius pro anima illius PolAni* (3): *GroicPorz* k4v; Iełliby ktory mąż z ludu tego kthory ia podam w ręce wálze wćiekl/ tedy gárdło iego będzie zá gárdło onego. *BibRadz 2.Reg* 10/24; *GórnRozm* E3.

»sprawa o gardło« = *rozprawa o przestępstwo zagrożone karą śmierci (2)*: Ale w ípráwách o gárdło [...] iuż Rękoymia od włythkíy ípráwy bywa wolen *GroicPorz* r4, cc3 marg.

Szeregi: »gardło, (i, a, ale i, a(l)bo, ani) majętność (a. statek, a. imienie, a. dobra, a. pożytek); gardło z majętnością« = *caput (a. vita) et fortuna, vita, commodum* *Modrz; collum (a. caput) et (ac) bona* *JanStat* [szyk 39 : 10] (48; 1): *BierRozm* 12; *Alye y mayethnołczy łfwoye y gardlo pod karanye nałche poddawall. LibLeg* 11/159, 11/137v, 182; *ComCrac* 11v; *RejJóz* I2v; *SeklKat* M2; *MurzHist* Cv; *Diar* 66; *DiarDop* 108; *GroicPorz* ii4; O święta Polłko náfzáf/ o wielebna wolności gardł y łtátkow náfznych. *OrzRozm* L3v, L2v, N2v, R2v; *BielKron* 108v, 207, 209 [2 r.], 262, 298; *Mącz* 363b; *RejAp* 37v; *GórnDworz* Nßv; *RejPos* 19, 252v; *RejZwierc* 36v, 37 [2 r.], 41, 134v, 195; *ModrzBaz* 24v, 46, 89v, 96v, 141; *SkarJedn* 197; *SkarŻyw* 356; *StryjKron* 477; *ActReg* 58, 135; *SarnStat* 372, 378, 483, 493, 1080, 1237; *GrabPospR* N4v.

»poczciwość (a. cześć), (i, ani, albo) gardło« [szyk 11 : 10] (21): Starołta na tym zámku po panu Szczeńci u pirwłze miełtce má [...] ij drudzy przeciw iemu za mało łobie pana wáfzáf/ a tzo dżiwniey/ gardło/ czeńłz/ dobre mienie czeńłto przeń tratzą *ForCnR* B; *MurzNT* 111; *Diar* 50; *GroicPorz* o2v, x; *RejWiz* 193v; *OrzRozm* L3v, R2v; *BielKron* 395; w którym łzturmie/ y w ołobliwym zwycięłtwie/ takié męłtwo Polłkié było/ że Hetman/ gárdłem y poczciwościáf wiele Zacnych Mężow/ od dżiury Zámkowéy [...] odgráfzał. *OrzQuin* Rv; *RejPos* 50; *ModrzBaz* 6v; *GórnRozm* B2; *ActReg* 58, 75, 82; *SarnStat* 483, 493; *VotSzl* D4v; *CiekPotr* 13, 50.

»gardło, (i) wolność« = *vita, libertas* *Modrz* [szyk 3 : 3] (6): Iuż y wolność y gárdło w niewołáf záfprzeda *RejWiz* 13, 104; *BielKron* 243v; *KochSat* A4; *ModrzBaz* 127; *OrzJan* 78.

»zdrowie, (a, i) gardło« [szyk 4 : 3] (7): *BielKron* 306v, 334; Pro nostra salute contra soeleratissimam hostium conspirationem conflagamus, Czińmy o zdrowie y o gárdła nałze przeciwko niesłáchetnemu nieprzyacielskiemu łpiknieniu. *Mącz* 130b; *GórnDworz* N6v; *RejPos* 122, 252v; *SkarŻyw* 598.

Wyrażenia przyimkowe: »do gardła« = *usque ad rogam* *Mącz* (37): To nań wiemy do náfznych gardł. *BierEz* A2v; Grekowie łie łprzyłięgli do gardł łwoich krolełtwo Troiáfńkie y z ludem zhorzył *BielKron* 57, 156, 392v; *Mącz* 358b. Cf »do gardła bić się«, »bronić się do gardła«, »czynić do gardła«, »do gardła nie odstáfpić«, »do gardła pomagać«, »do gardła pomścić się«, »do gardła (nie) przestać«, »słufżyć do gardła«, »do gardła stać«, »do gardła zastawiać się«.

»pod gárdłem« = *sub poena colli* *JanStat* (34): á gdy co kędy vkradł/ miał przynieść pod gárdłem do onego łtáfłżego z duchownych *BielKron* 9v, 9v, 10v, 108v, 114, 147 (12); *SkarJedn* 197; *SkarŻyw* 478; ktorzy pod gárdłem áby ogień nie zgáfł łwięty pilnowáli *StryjKron* 400; *ZapKóscier* 1582/30; A gđzieby łie w boru záfalił/ káfdy poddáfny ile ich w domu pod gárdłem ma bieżeć gáfłić *GostGosp* 12, 12; *OrzJan* 19; *SarnStat* 372, 379; *PowodPr* 28. Cf »przykazać pod gárdłem«.

»na gardle« (110): y łtrzegáf łie ich káfdey godziny nieprzełpiefćni łáf/ wnocy ná gárdlech y ná łtháfłkach łwoich/ gdy ie w łziemi czińáf. *BielKron* 262, 140. Cf »na gardle (s)karać«.

W przeni (3) :

Zwroty: »gardło dać« = *zgináfć, przestać istnieć* [szyk zmienny] (2): *OrzQuin* Y4; Dáfłáf gárdło pod tym Luthrowym báfámuctwem wiáfáf *ReszPrz* 74.

»na gardło [czemu] odpowiedzieć« = *być zdecydowanym przeciwnikiem czegoś (1)*: áni owych chwalić mogę ktorzy chcząc być widziani prawem dworzány/ ná gárdło kfięgam odpowiedzieli *GórnDworz Cv. [Cf znacz. 1. a. CzahTr C2]*.

3. *Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej*: »gołębnie gardło« = *Fumaria officinalis L.* (*Rost: ziemny dym*); *capnio, capnos Mącz (2)* : *Capnio*, herba, Gołębnie gárdło/ álbo ziemny dym. *Mącz 37a, 210b.*

***** Dubium (1)** : Ludźie máią wychodzić do ożiminy v Pánow kędy doftátek ludźi/ á fwemi pługi nie orzą z dworá/ á zwłádác też temu mogą/ poki ożiminy wřzyfcy nie późną/ ktory iedno řwym gárdłem wárzy: to iefť/ y naiemnik ktoryby dnia náiął/ rzemieřlnik na wři/ Młynarz/ ogrodnik/ komornik/ y cháłupnik *GostGosp 158.*

Synonimy: **1.** *szyja*; **b.** *krtań*; **2.** *głowa*; **3.** »ziemny dym«.

Cf **GARDZIEL**